

ΕΥΘΥΜΙΑ ΤΣΑΒΔΑΡΗ

Γ4, 1^ο Γυμνάσιο Άνω Τούμπας Θεσσαλονίκης

Γ΄ Πανελλήνιος Μαθητικός Διαγωνισμός Δοκιμίου «Ελευθέριος Βενιζέλος»

Θέμα: «Η σημασία της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης κατά τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο»

Η Θεσσαλονίκη, η γενέτειρά μου, η πόλη που αγκαλιάζει και φιλοξενεί τα νεανικά όνειρά μου, η συμπρωτεύουσα, η πόλη της αδελφής του Μεγαλέξανδρου, η νύμφη του Θερμαϊκού, η μητρόπολη των Βαλκανίων, η φτωχομάνα, η προσφυγομάνα, όπως κι αν ονομαστεί, αποτελεί πόλη με ιδιαίτερη κοινωνική και οικονομική σημασία στην ιστορία της Ελλάδας, των Βαλκανίων, της Ανατολικής Μεσογείου, της Ευρώπης. Κάθε ιστορική περίοδος αφήνει τα ίχνη της στο πρόσωπο της πόλης και τη χαρακτηρίζει και η πόλη γίνεται από μία άποψη ένας τρόπος κι ένας δρόμος να αποκρυσταλλωθεί και να μείνει στη μνήμη των ανθρώπων ο ιστορικός χρόνος κι ό,τι αυτός περικλείει.

Με αυτή τη λογική στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Θεσσαλονίκη διεκδικούσε τη θέση της δεύτερης σημαντικότερης πόλης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήταν, χωρίς αμφιβολία, η πιο προοδευτική και φιλελεύθερη πόλη και το επίκεντρο των Βαλκανίων. Διοικητικά ήταν η πρωτεύουσα του βιλαετίου, το οποίο είχε πληθυσμό 1.100.000 άτομα. Η στρατηγική της θέση στον ομφαλό των Βαλκανίων, ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας της με την παρουσία διαφόρων εθνοτήτων και των Φραγκολεβαντίνων (εύρωστων οικονομικά Γερμανών, Ιταλών, Γάλλων, Εγγλέζων, Ολλανδών), η άμεση επαφή της με τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, η πλουτοπαραγωγική ενδοχώρα, ο συσσωρευμένος αμύθητος πλούτος ορισμένων οικογενειών, η ισχυρή μεσαία αστική της τάξη και η έντονη καλλιτεχνική, φιλολογική και εκπαιδευτική ζωή, την καθιστούσαν μια από τις πιο ενδιαφέρουσες πόλης της Ανατολικής Μεσογείου, ένα περιβάλλον γεμάτο ακμή, δράση και ζωντάνια.

Ο θεμέλιος λίθος του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου ήταν η συμμαχία των τεσσάρων χριστιανικών κρατών της Βαλκανικής (Ελλάδας, Σερβίας, Βουλγαρίας και Μαυροβουνίου) με αποκλειστικό σκοπό την εκδίωξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τα ευρωπαϊκά της εδάφη. Το εγχείρημα υπήρξε μια περίπλοκη κι επίπονη διαδικασία, δεδομένης της αντιπαλότητας μεταξύ των λαών της Βαλκανικής και κυρίως μεταξύ της Ελλάδας και της Βουλγαρίας που ήδη από το 1870 ανταγωνίζονταν με πολύτιμο έπαθλο τη Μακεδονία και κυρίως τη Θεσσαλονίκη.

Η Θεσσαλονίκη του σήμερα, πολύβουη, πολύγλωσση, πολυφυλετική, πολυεθνική, πολυπολιτισμική, αποτελεί τη ζώσα εκδήλωση των ιστορικών αλλαγών που της επιφύλαξε ο χρόνος, καθώς περνούσε από τα χέρια των Οθωμανών στα χέρια των Ελλήνων, με την απελευθερωτική είσοδο των ελληνικών στρατευμάτων σε αυτή στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, στις 26 Οκτωβρίου 1912, ημέρα γιορτής του πολιούχου και προστάτη της Αγίου Δημητρίου. Η απελευθέρωσή της από τις ελληνικές δυνάμεις ήταν μία επιλογή πολιτικής στρατηγικής τεράστιας σημασίας που πιστώνεται στην πολιτική

διορατικότητα, στην ορθή πολιτική αποτίμηση της ιστορικής μνήμης και στην ανυποχώρητη αποφασιστικότητα του Ελευθέριου Βενιζέλου, δεξιότηχνη των πολιτικών χειρισμών, Πρωθυπουργού της Ελλάδας τότε.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οξύνους κι οξυδερκής αυτός πολιτικός άνδρας, ευέλικτος και οραματιστής, ο σπουδαιότερος πολιτικός της νεότερης Ελλάδας, βλέποντας πως η Ελλάδα κινδυνεύει να χάσει την πιο σημαντική πόλη της Μακεδονίας, στην κρίσιμη ιστορική στιγμή με τηλεγράφημα - διαταγή υπέδειξε κι επέβαλε στα ελληνικά στρατεύματα την πορεία προς τη Θεσσαλονίκη, την πορεία προς ένα γεωγραφικό, κοινωνικό οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό κόμβο, καθοριστικό για την Ελλάδα και τον ελληνισμό των Βαλκανίων και της Ευρώπης. Αρχικά χάρη στη γεωγραφική της θέση η Θεσσαλονίκη αποτελούσε και αποτελεί τη σπουδαιότερη μετά την Κωνσταντινούπολη πόλη του Βαλκανικού χώρου και τη μοναδική θαλάσσια έξοδο της βαλκανικής ενδοχώρας. Άλλωστε η Κωνσταντινούπολη και η Θεσσαλονίκη από τα βυζαντινά χρόνια θεωρούνταν «αδελφές» πόλεις και η Θεσσαλονίκη, πριν ονομαστεί συμπρωτεύουσα του Ελληνικού Κράτους, είχε τον τίτλο της «συμβουλευούσας» της βυζαντινής αυτοκρατορίας, ως πολυεθνικής, δυναμικής και καθοριστικής κοινωνικά και οικονομικά μητρόπολης. Με την απελευθέρωσή της το 1912 και μετά από 482 χρόνια (1912 – 1432, σχεδόν μισή χιλιετία) κατοχής και δουλείας στους Οθωμανούς, ο πολυσυλλεκτικός πληθυσμός της, Έλληνες, Εβραίοι, Τούρκοι και πλήθος άλλων εθνικοτήτων αποτέλεσαν τη βάση μιας κοινωνικής μορφοποίησης που διεκδικούσε δυναμικά τη βελτίωση των όρων ζωής στο πλαίσιο πια της ευρωπαϊκής αστικοποίησης.

Η Θεσσαλονίκη, λοιπόν, αποτέλεσε προωθητική δύναμη για την αστικοποίηση της Ελλάδας και χώρο ανάδειξης του ελληνικού στοιχείου ως πρωταγωνιστικού παράγοντα στον κοινωνικό εκσυγχρονισμό της χώρας. Οι φυλετικές, εθνικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές διαφορές, χωρίς να εξαφανίζονται βίαια, χωρίς να ισοπεδώνονται, αποτέλεσαν τον πολύχρωμο καμβά πάνω στον οποίο κεντήθηκε η κοινωνική προσφορά της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα και στον ελληνισμό, μετά την απελευθέρωσή της από τους Οθωμανούς. Αρχικά έγινε φιλόξενος χώρος για να δεχτεί φτωχούς και ταλαιπωρημένους από τους Βαλκανικούς αγώνες Έλληνες της επαρχίας από τον ευρύτερο χώρο της Μακεδονίας, της Θράκης, της Ηπείρου, της Κρήτης, της Βαλκανικής ενδοχώρας και από την υπόλοιπη Ελλάδα. Ως κιβωτός άνοιξε τις πόρτες της κι έδωσε ευκαιρίες επιβίωσης, καταξίωσης και κοινωνικής ανόδου στο ελληνικό στοιχείο το δοκιμαζόμενο από πολέμους, φτώχεια, ανεργία. Πλήθος Ελλήνων, που οι πόλεμοι, η ανέχεια, οι πρωτόγονες συνθήκες ζωής στην καθυστερημένη οικονομικά Βαλκανική το είχαν καταδικάσει, βρήκε εργασία και του δόθηκε ευκαιρία ζωής να αλλάξει τη μοίρα του, να εκσυγχρονιστεί και να δημιουργήσει.

Από την άλλη η δυνατότητα περισσότερου πλούτου, κοινωνικής δύναμης και ανόδου δινόταν πολλαπλάσια στους ιθαγενείς κατοίκους της αλλά και σε εύπορους Έλληνες και μη, που αναζητούσαν ευκαιρίες για περισσότερη κοινωνική δύναμη και οικονομική ευμάρεια. Η Θεσσαλονίκη εξελισσόταν σε μια κοινωνία τεράστιων δυνατοτήτων, με ένα κοινωνικό δυναμικό έτοιμο να ανταποκριθεί στις προκλήσεις για καλύτερη ζωή και περισσότερες ευκαιρίες. Έτσι έμπαινε σταδιακά στην πρωτοπορία των συλλογικών αγώνων και των κοινωνικών διεκδικήσεων. Η κοινωνική διαστρωμάτωση της πόλης, οι κοινωνικές διαφορές και συγκρούσεις την κατέστησαν θέατρο κινητοποιήσεων

που προώθησαν την υπόθεση των κοινωνικών αγώνων για κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι στη Θεσσαλονίκη, η πύκνωση του ελληνικού πληθυσμού και η αστικοποίησή του συνέβαλαν στο να εξελιχθεί η Θεσσαλονίκη σε ελληνική πόλη ευρωπαϊκών προδιαγραφών, ανοιχτή στους κοινωνικούς νεωτερισμούς αλλά και με αυτοπεποίθηση για τη δική της πολιτισμική ταυτότητα.

Άλλωστε η κοινωνική διαστρωμάτωση της πόλης διαπερνούσε εγκάρσια τις πολιτισμικές κοινότητες της πόλης και ενεργοποίησε σιωπηλές κοινωνικές συμμαχίες, οι οποίες καθιστούσαν πιο ανεκτικά τα μέλη τους στην πολιτισμική διαφορά. Η κοινωνική επιβίωση, η επιδίωξη καλύτερων όρων ζωής, η προσαρμογή στα νέα πολιτικά, οικονομικά, παραγωγικά και τεχνολογικά δεδομένα, σε συνδυασμό με τον παραδοσιακά κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της πόλης έκαναν τη Θεσσαλονίκη χωνευτήρι πολιτισμών, τοιχογραφία πολιτισμών. Επίσης το γεγονός ότι στην πόλη συνοικούσαν ειρηνικά, με ανεκτικότητα και ανοχή φυλετικές και πολιτισμικές ομάδες έβγαζε σταδιακά τη χώρα από την προηγούμενη εσωστρέφεια, την ξеноφοβία και τον επαρχιωτισμό. Όλα αυτά βέβαια σε πλαίσιο ελληνικό και με πρωταγωνιστικό τον ρόλο του ελληνισμού, με αποτέλεσμα να επιταχύνει η Ελλάδα τα βήματα εξόδου της από την υπανάπτυξη προς την αστικοποίηση και την εκβιομηχάνιση. Είναι σαφές, λοιπόν, ότι η Θεσσαλονίκη έπαιξε και παίζει καταλυτικό ρόλο στα κοινωνικά πράγματα της Ελλάδας και του ελληνισμού.

Παράλληλα με τις σημαντικές συνέπειες από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης στον κοινωνικό τομέα, ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας της και η γεωγραφική θέση της αποτέλεσε τη βάση της σπουδαίας οικονομικής συνεισφοράς της στην Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα. Εδαφικά, πλουτοπαραγωγικά, εμπορικά ενίσχυσε την ελληνική οικονομία, δίνοντας την προβάδισμα ανάμεσα στις βαλκανικές χώρες.

Το πληθυσμιακό κράμα της Θεσσαλονίκης με την απελευθέρωσή της από την κατοχή των Οθωμανών απελευθέρωσε κι ένα πλήθος οικονομικών δραστηριοτήτων μεγάλης εμβέλειας και τεράστιας σημασίας για την Ελλάδα των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Ειδικότερα στην οικονομική δύναμη της Ελλάδας προστέθηκε το λιμάνι της Θεσσαλονίκης, στην κορυφή του Θερμαϊκού κόλπου, κλειδί στον έλεγχο της εμπορικής δραστηριότητας και των συναλλαγών στον βαλκανικό χώρο και στον ευρύτερο χώρο της ανατολικής Μεσογείου. Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης αποτέλεσε κι αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα της οικονομικής ζωής της βόρειας Ελλάδας, της βαλκανικής ενδοχώρας και της Ευρώπης. Ενώνει εμπορικά τα Βαλκάνια με τους εμπορικούς δρόμους της Μεσογείου και όλου του κόσμου. Πλούτος, θέσεις εργασίας, επενδύσεις, οικονομικές ευκαιρίες τονώνουν διαρκώς την οικονομική ζωή της πόλης αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας. Οι τεράστιου όγκου συναλλαγές που διεκπεραιώνονταν και συνεχίζουν να διεκπεραιώνονται στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης αποτελούν ισχυρό πλεονέκτημα για την οικονομική, πολιτική και στρατιωτική διαπραγματευτική δύναμη της Ελλάδας. Για άλλη μια φορά η πολιτική διορατικότητα του Βενιζέλου επαληθεύτηκε.

Παράλληλα η εκτεταμένη πεδιάδα της Θεσσαλονίκης με τα εύφορα εδάφη της να ποτίζονται από τα νερά των ποταμών του Αξιού, του Γαλλικού και του Λουδία και των λιμνών της Μικρής και της Μεγάλης Βόλβης αποτελεί πλουτοπαραγωγική πηγή μεγάλης σημασίας σε γεωργικά και αγροτικά προϊόντα. Η πρωτογενής παραγωγή της Θεσσαλονίκης εμπλούτισε την

εγχώρια αγορά με πλήθος προϊόντων κι ενίσχυσε ζωτικά τον κλάδο των εξαγωγών. Ο γεωργικός πλούτος κι αφθονία της ευρύτερης περιοχής αναμφισβήτητα συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη όλης της χώρας, τονώνοντας τον δευτερογενή και τριτογενή τομέα παραγωγής της Ελλάδας. Αυτό υπήρξε εφικτό, γιατί με την απελευθέρωση η περίσταση και οι συνθήκες ήταν πολύ ευνοϊκές. Γεωργικός πλούτος, μεγάλο λιμάνι, πληθυσμός με ανάγκες εργασίας και συνάμα μεγάλη καταναλωτική αγορά, κοσμοπολίτικος χαρακτήρας και φιλοδοξίες για οικονομικές δραστηριότητες υψηλής εμβέλειας και μεγάλου κέρδους, υπήρξαν η βάση και τα κίνητρα της ανάπτυξης του δευτερογενούς τομέα παραγωγής στη Θεσσαλονίκη που αναδείχτηκε σε ηγεμονική πόλη των Βαλκανίων. Άλλωστε αυτά τα δεδομένα κατέστησαν την πόλη ικανή να δεχτεί ένα τεράστιο όγκο προσφύγων με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923 και να τον αξιοποιήσει ενισχύοντας την κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική φυσιογνωμία της και προσφέροντας τα μέγιστα στους πρόσφυγες Έλληνες, στον ελληνισμό και στην Ελλάδα γενικότερα.

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος ήταν πράγματι λοιπόν ένας άθλος με τον ελληνικό στρατό να διανύει πάνω από διακόσια πενήντα χιλιόμετρα μέσα σε είκοσι τρεις ημέρες και με αποκορύφωμα φυσικά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε προεξοφλήσει την πανηγυρική είσοδο του ελληνικού στρατού στη Θεσσαλονίκη. Υπήρξε υπόδειγμα πολιτικής και διπλωματικής μεγαλοφυΐας με παγκόσμια ακτινοβολία που σημάδεψε την εποχή του και την ιστορία της πόλης μου. Γιατί τί θα γινόταν αν για οποιοδήποτε τρόπο ο ελληνικός στρατός καθυστερούσε κατά ένα με δύο εικοσιτετράωρα και εισέρχονταν πρώτος στη Θεσσαλονίκη ο βουλγαρικός στρατός; Η εξαιρετικά χαρισματική του προσωπικότητα, η πολιτική διορατικότητά του και η αποφασιστικότητά του απέτρεψαν το μοιραίο, με αποτέλεσμα η Ελλάδα άμεσα να υπεραυξήσει τα εδαφικά της σύνορα και την έκτασή της, καθώς και το εμπόριο, η γεωργία, η βιομηχανία και όλες οι συναλλαγές παρουσίασαν από τους πρώτους μήνες της απελευθέρωσης μεγάλη κίνηση και αύξηση. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι μόνο σε έναν μήνα το Δεκέμβριο του 1912, εισήχθησαν στη Θεσσαλονίκη εμπορεύματα αξίας 4.561.817 δραχμών και εξήχθησαν προς ευρωπαϊκές χώρες προϊόντα αξίας 1.330.101 δραχμών.

1912-2012 : Η κατάληψη της πόλης από τον Ελληνικό στρατό το 1912 και η σημασία της απελευθέρωσής της αγγίζει και διαπερνά πρωτίστως την ίδια τη φυσιογνωμία της και όλες τις δομές και τις πτυχές της. 100 χρόνια από την απελευθέρωση, η Θεσσαλονίκη δεν είναι απλά μια πόλη, είναι ιστορία και πολιτισμός. Είναι η πόλη που διακρίθηκε στους αιώνες για τη συναρπαστική ιστορία της, συνάμα τραγική κι ελπιδοφόρα. Η πόλη που εποφθαλμιούν και διεκδικούν όσοι λαοί την αντικρίζουν. Η φυσική πρωτεύουσα της Μακεδονίας, η πόλη με την αξιοσημείωτη στρατηγική θέση, η οποία ανέκαθεν έπαιζε σημαντικό ρόλο στην ιστορική πορεία των Ελλήνων. Η περιπόθητη πόλη, που πρέπει να τοποθετείται πάντα στο ιστορικό και γεωπολιτικό πλαίσιο των εκάστοτε ιστορικών συμβάντων, ζυμώσεων και γεγονότων. Σε όλα αυτά που πάντα παρούσα διαμόρφωνε και διαμορφώνει με τη συμμετοχή της στην ιστορική πραγματικότητα. Ένας αιώνας ακριβώς πέρασε, που κάτω από την πίεση του Χανιώτη πολιτικού και κορυφαίου Πρωθυπουργού της Ελλάδας, Ελευθέριου Βενιζέλου, επιτεύχθηκε η εθνική ανάγκη κατάληψης της πόλης από τον ελληνικό στρατό, ο οποίος υπερέβαλλε εαυτόν κι έκαμψε τις όποιες

αντιστάσεις συνάντησε στο δρόμο του. Τα 100 αυτά χρόνια η πόλη στιγμή δεν ξεχνά, αλλά πάντα τιμά κι εκτιμά τον ελευθερωτή της, εξακολουθεί να συγκλονίζει με την ιστορία της και ατενίζει με περηφάνια κι αισιοδοξία το μέλλον του παρελθόντος της.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Θεσσαλονίκη...εν θερμώ, Απόστολος Παπαγιαννόπουλος (2009).
- Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, Χρήστος Χατζηιωσήφ (2002).
- Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας, Νίκος Σβορώνος (1981).
- Α΄ Βαλκανικός πόλεμος - Η μεγάλη εξόρμηση, Αναστασόπουλος Βασίλειος (2009).
- Η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, Γιάννης Μέγας (2011).
- Η είσοδος του Ελληνικού στρατού στη Θεσσαλονίκη το 1912, Αβτζιγιάννης Κωνσταντίνος.
- Το μεγάλο άλμα και η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, Σπύρος Κουζινόπουλος (1997).
- Θεσσαλονίκη, η περιπόθητη πόλη, Ιωσήφ Νεχαμά (1997).
- Στα χρόνια του Βενιζέλου, Γαρδίκια Κατσιαδάκη Ελένη (2010).